

پیشخوان ۱

جریده فریده

گزیده‌ای از روزنامه شکوفه، دومین روزنامه زنان در ایران به گوش زهره ترابی / چاپ اول / نشر اطراف / قیمت ۹۷۰۰تومان

جریده فریده ما را با دنیای زنان پیشروی بعد از مشروطه آشنا می‌کند و بی‌واسطه نشان‌مان می‌دهد که تصویر زن امروزی چطور شکل گرفته و در تاریخ فکر و قلم ایرانی زنسان چگونه هویت خود را تعریف کرده‌اند. این کتاب منتخبی از روزنامه «شکوفه».

دومین روزنامه زنان ایران است

که به همت مریم عمید (زمین‌السلطنه) در دوره احمد شاه منتشر شد و تصویر دقیقی از وضعیت جامعه ایرانی و زنان آن دوره ارائه داد. جریده فریده قرار است راهی باشد برای آشنایی با یکی از مهم‌ترین نشریات زنان، اما مخاطب این کتاب تنها روزنامه‌نگاران و علاقه‌مندان به مطبوعات نیستند، جامعه‌شناسان، کارشناسان علوم ارتباطات، تاریخ‌پژوهان، طرفداران حقوق زنان و همه کسانی که به تاریخ‌فعالیت‌های اجتماعی زنان علاقه دارند و می‌خواهند مسیر پیشرفت آزادی‌های زنان را بعد از مشروطه بدانند، مخاطب این کتاب هستند. زبان ساده و نثر شیرین مریم عمید و سایر نویسندگان این کتاب باعث شده تا جریده فریده برای مخاطب عمومی که به‌دنبال کتابی خوش‌خوان و تاریخی هستند، خواندنی باشد. در روزگاری که صدای زنان عموماً شنیده نمی‌شد، روزنامه‌های زنان راهی بودند تا بخش بزرگی از جامعه بتوانند شخصیت و نقش تازه‌ای برای خودشان تعریف کنند و صدایشان را به گوش مسئولان مملکت برسانند. در میان همه این نشریات «شکوفه» به‌خاطر ابتکارهایی مثل انتشار کاریکاتور و البته به‌خاطر شخصیت مدیر مسئولش جایگاه مهمی دارد.

پیشخوان ۲

تابکی

مواجهه نواندیشان ایرانی با محرم حسینی سید هادی طباطبایی / چاپ اول / انتشارات کویر / قیمت ۹۶۰۰تومان

تابکی، داستانی افرادی است که در مواجهه با عاشورا، پای خرد را به میان آورده‌اند، کسانی که اگر دلشان نلرزد اما عقلشان می‌جنبد. اگر اشکی جاری نکنند اما

قلمشان گره‌کشیایی می‌کند و سخن‌شان مؤثر می‌افتد. تفسیری از کربلا باز می‌گویند که همگان را به‌کار می‌آید. مؤلف این کتاب درباره آن به فارس گفت: حادثه عاشورا منبع معرفت دینی بسیاری از روشنفکران ایرانی بوده است. حتی این واقعه روی کشتگران اجتماعی غیردینی نیز اثر داشته است. واقعه عاشورا جزئی از فرهنگ ایرانی شده است. نمی‌توان آن را نادیده گرفت. هر فرد هم بر مناسک تنیده بر گرد آن خرده بگیریم، اما اصل این واقعه، از فرهنگ ایرانی جدایی‌ناپذیر است. بر دیگر اجزای فرهنگی ما ازجمله ادبیات و موسیقی و… هم اثرات بسیاری گذاشته است.

روحانیان بیشتری سهم را از گفت‌مان عاشورا داشته‌اند؛ دیگر اندیشمندان ایرانی نیز کم و بیش متأثر از این رخداد بوده‌اند. در چنین معادله‌ای سهم نواندیشان دینی از واقعه عاشورا چقدر بوده است؟ این پرسشی است که در کتاب تابکی به آن پاسخ داده‌ام.

پیشخوان ۳

تاریخ مفهومی

بنیان‌های نوین نظریه تاریخ عباسی کوژلک / چاپ اول / انتشارات فرامه / قیمت ۱۰۸هزار تومان

تاریخ مفهومی از نیمه دوم قرن بیستم به این سو در واکنش به سیر فلسفه تاریخ عصر روشنگری، تاریخ فکری و همپنطور در نقد آرمان شهرگرایی و نگاه خطی به تاریخ در آلمان شکل گرفت و می‌توان آن را در یک نگاه کلی بخشی از معرفت‌شناسی پرمه‌انداز چرخش زبانی دانست. این شاخه

جدید با پرداختن به سیر دگرگونی مفاهیم در پیوند با زمینه تاریخی، بر آن است شالوده‌های جدیدی برای تاریخ نگاری و چارچوب متفاوتی برای مفهوم تاریخ ارائه دهد که تحول اساسی برای مطالعات تاریخی، فرهنگی و جامعه‌شناسی تاریخی و… به شمار می‌آید. کتاب کوژلک ۱ مقاله بر گزیده را ینهارت کوژلک را که نمایانگر خطوط اصلی فکری و دغدغه‌های او در نظریه تاریخ است در خود جای داده است. این مقالات مفاهیم کلیدی مانند شتاب تاریخی، لایه‌های زمانی، فضای تجرید و افق انتظار، رابطه زمان و تاریخ، ناهمزمانی‌ها و همزمانی‌ها، ساختارهای تکرار در زبان و تاریخ و… را در بر دارد. راینهارت کوژلک (۱۹۲۳–۲۰۰۶) نظریه‌پرداز آلمانی است. کوژلک تمام عمرش را روی تکوین مفاهیم تاریخ‌نویسی کار کرد و به همراه دوسه نفر دیگر، کتاب بی‌نظیری در ۸ مجلد مفصل در آورد که معادل آن در هیچ زبان دیگری وجود ندارد. او در این کتاب تمام مفاهیمی را که در تاریخ‌نویسی به کار می‌رود گرفته و تمام مراحل آن مفهوم را از آغاز تکوین جنبی آن تا پایان و همین‌طور تحولی را که در تاریخ ایجاد کرده توضیح داده است.

فرهنگ

عصاره رؤیاهای ونیزی

به تور مصور و مکتوب پنجاهونهمین دوره بینال ونیز خوش آمدید

بیش فعالی ویروس کووید-۱۹که کمی کنترل شد مهم‌ترین دوسالانه هنری دنیا هم از نقات هراس و شورش بختی بلندشد. فراهوان برگزاری اش را منتشر و شعاع «عصاره رؤیایا» را برای این دوره اش انتخاب کرد، منتظر ماند تا ممتاز ترین آثار تجسمی دنیا به ساحل ونیز و از آنجا به عمارت‌های پر خاخره محل برگزاری بینال برسد و قصه تازه‌اش را در زمین و آسمان و دیوار روایت کند. حالا که این سطور را می‌خوانید بیش از یک ماه به پایان این رویداد مهم هنری دنیا زمان باقی است؛ رویدادی که در آن می‌توان عصاره مهم‌ترین و خلاقانه‌ترین آثار هنری دنیا را تماشا کرد.

کارخانه هنر

بینال ونیز در ۲ مجموعه مجزا در شهر ونیز برگزار می‌شود؛ یکی جیاردینی و دیگری آرسناله. مجموعه آرسناله البته قصه جذابی هم دارد که دانستن‌اش خالی از لطف نیست. آرسناله در واقع یک مجتمع صنعتی بسیار قدیمی کشتی‌سازی و البته تولید تسلیحات و مهمات ویژه کشتی بوده است. برخی از آغاز ساختش در حوالی سال ۱۱۰۰ میلادی سخن می‌گویند اما چیزی که کاملاً هویداست اینکه آرسناله قلمب صنعتی جمهوری ونیز بوده و تا جنگ جهانی دوم هم کاربری صنعتی نظامی‌اش را حفظ کرده است. حالا‌ما در آرسناله خبری از بادبان و لنگر و توپ و تجهیزات صنعتی و نظامی دریاپی نیست و بجایش هنر بر گوشه و کنارش سیطره پیدا کرده‌است.

آفریقایی‌ها

این آفریقایی‌های بکر

یک مجسمه غول پیکر و شمتاتیک، نخستین اثر در آرسناله‌است که به محض ورود میخکوب‌تان می‌کند. تردید نداشته باشید دورخیز آفریقا برای ورود به بازار هنر جهان خیلی زود نتیجه می‌دهد واصلاً دور نیست روزی که بیشترین آثار مهم‌ترین نمایشگاه‌های هنری دنیا در قرق آثار هنری هنر مندان تازه نقش دیگری هم دارند. هنر مندان آمریکای جنوبی و البته چین برای قدرت‌نمایی در بازار هنسر هم ذوق و سلیقه دارند هم انگیزه و برنامه‌ریزی. البته نمی‌توان از یساد پر د که چینی‌ها چند سالی است با اتکار بر جمعیت بالا و طبعاً تولیدات بالای هنری از یک سو و همچنین هزینه و تمرکز بالا برای ورود به بازار هنر جهان از سوی دیگر توانسته‌اند سهم بسزایی در مارکت هنری دنیا برای خود دست و پا کنند و حالا دیگر تصور بازدید از نمایشگاه‌های هنری دنیا بدون مواجهه با آثار هنسری چینی‌ها تقریباً محال است.

وقتی از بینال حرف می‌زنیم از چه حرف می‌زنیم؟

اگر در گوشه‌ای از ذهن‌تان چراغ کوچکی روشن است که به دوشاخه علاقه و جذابیت آثار هنری وصل است بهتر است این اطلاعات عمومی درباره بینال ونیز را لاقبل یک‌بار از رو بخوانید تا معلوم شود وقتی از بینال حرف می‌زنیم از چه حرف می‌زنیم.

دوسالانه ونیز (به انگلیسی: Venice Biennale یا بینال ونیز (به ایتالیایی: Biennale di Venezia)، نمایشگاهی از آثار هنری معاصر است که هر ۲ سال یک‌بار (تا پیش از همه‌گیری کرونا در سال‌های فرد و حالا با تأخیر در سال زوج ۲۰۲۲) در شهر ونیز ایتالیا بر گزار می‌شود. دوسالانه ونیز سال ۱۸۹۵ برای نمایش ارائه هنر جدید سراسر دنیا تأسیس شد و به‌تدریج این ایده در آن شکل گرفت که هر کشور با شکل‌دادن به یک غرفه خاص، هنر خود را عرضه کند. بلژیک نخستین کشوری بود که در سال ۱۹۰۷ این غرفه را دایر کرد. دوسالانه ونیز نمایشگاهی

ایران، ایتالیا

هنر مندان ایرانی معمولاً بینال ونیز را با آثار خود برای ما خواستنی تر می‌کنند. این دوره از بینال اما بدون نمایش اثری از ایران بر گزار شد. گروهی عدم‌حمایت از هنر مندان را دلیل این جای خالی عنوان می‌کنند و گروهی دیگر معتقدند از بی سال‌ها حضور و تداوم هنر ایرانی در ونیز، حال‌نمی‌توان غیبت یک دوره‌ای را چندان نگران‌کننده تلقی کرد. با همه این تفاسیر تقلاّی بسیاری از کشورهای گمنام در عرصه هنر نشان می‌دهد که ایران باید این جایگاه قابل‌اعتنای خود در مهم‌ترین دوسالانه هنری دنیا را قدر بداند و برای حفظش کوشا باشد. شاید شما هم اگر با پاپوین عریض و طویل کشور ارمنستان در بینال امسال مواجه می‌شدید یا لشکر کشتی آفریقایی‌ها و اهالی آمریکای جنوبی را با سان‌های مملو از آثار از کنیا گرفته تا شیلی و پرو می‌دیدید با این حرف بیشتر موافق می‌شدید.

هنر زنانه

بدون تردید هنر مندان زن و البته هنر زنانه در بینال این دوره نمود بسیاری داشت. نگاهی به عناوین هنر مندان حاضر در این دوره و البته روح و تجسم آثار در ایجاد این ذهنیت بسیار مؤثر بود. فارغ از اینها البته بد نیست با همین خیر متوجه استیلای نگاه زنانه بر بینال پنجونهم ونیز بشوید. خانم سیسیلیا آلمانی، کیوریتور یا هنرگردان ایتالیایی و البته مدیر هنری پنجاونهمین دوره از دوسالانه تجسمی ونیز عنوان این دوره را که تا ۲۷ نوامبر ۲۰۲۲ ادامه خواهد داشت «عصاره رؤیایها» اعلام کرد. نام این دوره از دوسالانه ونیز، از مجموعه نقاشی‌های هنر مند سوررئالیست انگلیسی، خانم لئونورا کارینگتون الهام گرفته شد.است و ادای احترام به اوست. او این مجموعه را هنگامی که در دهه ۱۹۵۰ ساکن مکزیک بود خلق کرد.

هم‌شهری

یادداشت

علیرضا محمودی

آغاز تولید فیلم‌های ارباب – رعیتی درایران

جدال در روستا

چرخه تولید فیلم‌های ارباب – رعیتی، یک‌سال قبل از پیروزی انقلاب به‌راه افتاده بود. فروش فیلم‌های «سفر سنگ» (مسعود کیمیایی) و «عشق و خشونت» (رضا صفایی) در سال ۱۳۵۶، تمایل برای ساخت فیلم‌های مشابه را فراهم کرده بود. پیروزی انقلاب باعث شد که فیلمسازی که قصد ساخت فیلم‌های انقلابی دارند، سراغ فیلمنامه‌هایی بروند که دوطرف تخاصم داستان‌ها؛ روستائیان و رعیت‌ها از یک سو و اربابان و فئودال‌ها از سوی دیگر باشند. در این جریان هم فیلمساز کهنه‌کاری با ۵۰ فیلم در کارنامه (صفایی) و هم فیلمساز تازه‌کاری (صباغ‌زاده) نخستین ساخته‌های بعد از انقلاب خود را در این چرخه ساختند.

در سال‌های اولیه پیروزی انقلاب، شرایط تولید، ممیزی و اکران فیلم‌ها در ابهام قرار داشت. در این شرایط ساخت فیلم ارزان که سرمایه کمتری را به خطر بیندازد بیشتر مورد توجه بود. ساخت فیلم در روستاها به نسبت تولید در شهر ارزان‌تر و سریع‌تر بود. گروه در یک روستا مستقر می‌شدند و با کاهش هزینه رفت‌وآمد گروه و هزینه استقرار و پذیرایی فیلم با هزینه کمتری مرحله تولید را پشت سر می‌گذاشت. موفقیت اقتصادی فیلم‌های روستایی در کنار این عوامل تولیدی چرخه این فیلم‌ها را به رونق رساند. بین سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۳ سینماها ۱۱ فیلم در چرخه ارباب – رعیتی نمایش دادند. سال ۶۰ نمایش ۵ فیلم، بر ترفیق‌ترین سال اکران و «دادا» (۱۳۶۱) ایرج قادری با ۷ میلیون تومانی در تهران موفق‌ترین فیلم این چرخه است. تشکیل بنیاد سینمایی فارابی و با حضور مستقیم دولت در ساختار تولید و اکران، از تولید فیلم در این چرخه کاسته می‌شود، اما تولیدات پراکنده‌ای که الگوهای این آثار در آنها تکرار شده، تا سال‌های آغازین دهه ۷۰ دیده می‌شود. فیلم‌هایی چون «سمندر» (۱۳۶۵) محمود کوشان و «بغ آفتاب» (۱۳۶۹) مجید جوانمرد از جمله آثار ی هستند که به‌رغم از نفس افتادن چرخه‌از الگوهای آن تبعیت کردند.

فیلم‌های ارباب – رعیتی اکشن‌هایی هستند که به تاوب در داستان‌ها تلفیق‌های متنوعی با ژانرهای چون ملودرام(دادا)، موج توفان، عصیانگران، جنایی(پرونده)، علمی-تخیلی(برنج‌خوین)، تریلر(داهای فرمان) و تریلرورزشی(سمندر) در آنها دیده می‌شود. الگوها و قرار دادها رویی در این چرخه نشانه‌های ساختار ساز در تقابل‌ها و تخصیص‌های روستائیان و اربابان است. زیاده‌خواهی(دانه‌های گندم)، تهمت(پرونده)، هوس‌بازی(دادا)، ستم(عصیانگران و آفتاب‌نشین‌ها، خاک و خون)، استعمار خارجی و استبداد داخلی(برنج‌خوین) اربابان ریشه اصلی رودررویی است. در این الگوها با دلیل و بی‌دلیل(بر مبنای فرضیات ذهنی مخاطبان) اربابان و عوامل آنها ضدقهرمان داستان‌ها هستند.

گروه قهرمانان ۳۰ گروه قهرمان اصلی، خانواده او و اهالی روستا را شامل می‌شوند. گروه ضدقهرمان شامل ارباب، عوامل ارباب و نیروهای نظامی و انتظامی و روستائیان خائن. در این میان نقش‌هایی کمتر برای مردم روستا در نظر گرفته می‌شود. آنها از طیف تماشاگران بی‌طرف و ساکت تا همراهان نهایی نبرد نهایی در جریان داستان را تشکیل می‌دهند.

در الگوهای این چرخه قهرمانان روستائیان با کم و جوامرد هستند که در خانه‌های محقر با کمترین امکانات زندگی می‌گذرانند و ضدقهرمانان اربابانی بدون رحم و زیاده‌خواه که در خانه‌های بزرگ و مجیز زندگی می‌کنند. خانه روستایی و خانه اربابی، غذای روستایی و غذای اربابی، لباس اربابی و لباس رعیتی همه از الگوهای ساختاری تقابل‌ها هستند. در الگوهای این چرخه آن چیزی که اهمیت دارد، نمایش عمق ستم اربابان است. به همین دلیل موفق‌ترین فیلم این چرخه(دادا) فیلمی است که در آن ارباب به ناموس(مهم‌ترین دارایی یک خانواده ایرانی) رعیت چشم طمع دارد.

قهرمانان اصلی در این فیلم‌ها مانند چرخه فیلم‌های جالبی در فراز و فرود داستان‌ها با تکیه بر فضائل اخلاقی در برابر اربابان که با تکیه بر ذائل اخلاقی تعریف می‌شوند، قرار می‌گیرند. این جهان سفید و سیاه، مهملی برای روبرویی همه‌جانبه دو سوی داستان است. فیلم‌های این چرخه را می‌توان فیلم‌هایی کاملاً مردانه دانست. زنان نقشی کمی در پیشبرد داستان‌های ارباب – رعیتی دارند. علت غیبت زنان در فیلم‌های این چرخه، حتی وقتی که تخاصم بر اساس دست‌اندازی اربابان به آنهاست، فیلم‌ها به سمت ترسیم زندگی زنانه در روستاها نمی‌روند. به غیر از دلایل ممیزی در زمان تولید فیلم‌ها تقابل‌ها فیزیکی و درگیری‌های داستانی فیلم نیاز به قهرمانان داشته است. زیلا سهرابی در خاک و خون و فخری خوروش در دادا تنها زانی هستند که حضورشان تا حدودی به یاد ماندنی است.

بازیرگران قهرمانان این داستان‌ها در این چرخه به‌علت شرایط ضدسناری‌های اوایل دهه ۶۰ ثابت نیست. ایرج قادری، فرامرز قریبیان، مهدی فخیم‌زاده، مجید مظفری و شهروز رامتین از بازیگران شاخص نقش قهرمانان – رعیت‌ها- و گرسار توفی، ولی‌الله شیراندازی، حسین محزون و عنایت‌بخشی از بازیگران شاخص اصلی ضدقهرمانان - اربابان - محسوب می‌شوند.

از صحنه‌هایی که در همه این فیلم‌ها به‌عنوان الگو تکرار می‌شود، می‌توان به این صحنه‌ها اشاره کرد، صحنه اذیت و آزار روستائیان توسط عوامل ارباب، صحنه رودررویی اولیه قهرمان با عوامل ارباب، صحنه‌ای که ارباب خواستار مقابله با قهرمان می‌شود، صحنه غیبت قهرمان و مرگ یکی از نزدیکان او، بازگشت قهرمان به روستا و رودررویی با مرگ نزدیکش، تحریک روستائیان توسط قهرمان به قیام و درگیری نهایی قهرمان با ارباب و حضور باقی روستائیان در نبرد نهایی. چرخه فیلم‌های ارباب – رعیتی را می‌توان آخرین چرخه فیلم‌ها مهم روستایی در سینمای ایران دانست. چرخه ملودرام‌های دختر، پسر رعیت – دختر، پسر ارباب در دهه ۳۰ و کمدی‌های روستایی دهه ۵۰ از مهم‌ترین چرخه‌های فیلم‌های روستایی قبل از این چرخه هستند که در روستا ساخته شدند. بازگشت فیلمسازان ایرانی بعد از میانه دهه ۶۰ به روستا به‌عنوان لوکیشن و محل وقوع داستان بعد از این بنابر الگوی چرخه‌های دیگری است که تقابل‌های آن بر اساس زندگی روستایی نیست. اینها همه نشان از تغییر در زندگی روستایی و تغییر ساختار اقتصادی روستاهاست.